

СТАН, РІВЕНЬ, ДИНАМІКА ТА СТРУКТУРА ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ НА ОБЛІКУ УПОВНОВАЖЕНОГО ОРГАНУ З ПИТАНЬ ПРОБАЦІЇ

STATE, LEVEL, DYNAMICS AND STRUCTURE OF CRIME AMONG PERSONS REGISTERED WITH THE AUTHORIZED BODY ON PROBATION

Колодчин Д.В., к.ю.н.,

докторант кафедри управління безпеки, правоохоронної та антикорупційної діяльності

Приватне акціонерне товариство

«Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

В статті розглянуто стан, рівень, динаміка та структура злочинності серед осіб, які перебувають на обліку уповноваженого органу з питань пробації.

Констатується, що аналіз динаміки злочинності в науково-практичному значенні для діяльності уповноважених органів пробації має на меті: отримати уявлення про зміну показників за попередній (минулий) період, виявити тенденції та закономірності цих змін; здійснити прогноз про майбутній можливий характер злочинності у найближчій перспективі; вирішити питання про необхідну кількість та якість персоналу уповноваженого органу пробації.

Доведено, що в Україні не сформовано належної системи статистичної звітності, яка давала б можливість проводити глибокий аналіз повторної злочинності, що, своєю чергою, допомагало б знайти відповідь на питання: наскільки ефективна пробація? Незважаючи на перманентні реформи у сфері виконання покарань – створення окремого уповноваженого органу з питань пробації, доводиться стверджувати, що на сьогодні в Україні фактично не існує єдиної державної політики щодо протидії вчиненню кримінальних правопорушень особами, які перебувають на обліку уповноважених органів пробації.

На основі статистичних даних встановлено відносно стабільність повторних кримінальних правопорушень упродовж 2018–2021 років, тобто відсутність неконтрольованого зростання, а у 2021 році навіть тенденцію до зниження на тлі збільшення кількості осіб, які перебували на обліку. Середньорічний коефіцієнт повторних кримінальних правопорушень склав 3,1%.

Ряд регіонів України відрізняються інтенсивністю кримінальних правопорушень серед підоблікових осіб: Запорізька область – 5,07 на 100 осіб, Івано-Франківська область – 3,94, Луганська – 4,14, Полтавська – 5,47, Харківська – 4,17, Херсонська – 3,64. Порівнюючи із статистичними даними минулих років, з'ясовано, що середній показник інтенсивності повторних злочинів у 2004–2007 роках дорівнював 1,1 злочину на 100 осіб, тобто сьогодні показник повторних кримінальних правопорушень є більшим у три рази, ніж до утворення в системі виконання покарань уповноваженого органу пробації.

Ключові слова: пробація, уповноважений орган з питань пробації, повторні кримінальні правопорушення, стан злочинності, динаміка злочинності, рівень злочинності, коефіцієнт злочинності.

The article examines the state, level, dynamics and structure of criminality among persons who are registered with the authorized body on probation.

It is stated that the analysis of the dynamics of criminality in a scientific and practical sense for the activity of the authorized probation bodies aims to: get an idea of the change in indicators for the previous (past) period, identify trends and regularities of these changes; make a forecast about the future possible nature of criminality in the near future; to resolve the issue of the required number and quality of personnel of the authorized probation body.

It has been proven that Ukraine has not formed a proper system of statistical reporting that would make it possible to conduct an in-depth analysis of recidivism, which, in turn, would help to find an answer to the question: how effective is probation? Despite the permanent reforms in the field of execution of punishments – the creation of a separate authorized body on probation, it has to be asserted that today in Ukraine there is actually no unified state policy on counteracting the commission of criminal offenses by persons who are on the records of authorized probation bodies.

On the basis of statistical data, the relative stability of repeated criminal offenses during the years 2018–2021 was established, that is, the absence of uncontrolled growth, and in 2021 even a tendency to decrease against the background of an increase in the number of persons who were registered. The average annual coefficient of repeated criminal offenses was 3.1%.

A number of regions of Ukraine differ in the intensity of criminal offenses among registered persons: Zaporizhzhia region – 5.07 per 100 people, Ivano-Frankivsk region – 3.94, Luhansk region – 4.14, Poltava region – 5.47, Kharkiv region – 4.17, Kherson region – 3.64. Comparing with the statistical data of the past years, it was found that the average indicator of the intensity of repeated crimes in 2004–2007 was equal to 1.1 crimes per 100 people, that is, today the indicator of repeated criminal offenses is three times higher than before the formation of authorized probation authority within the system of execution of punishments.

Key words: probation, authorized body on probation, repeated criminal offenses, state of criminality, dynamics of criminality, level of criminality, criminality rate.

Вивчення та кримінологічний аналіз кількісних та якісних показників злочинності на сучасному етапі розвитку українського суспільства є необхідною передумовою реалізації кримінологічного забезпечення протидії злочинності в Україні [1, с. 207].

Вивчення проблем стану злочинності та з'ясування закономірностей її розвитку завжди представляє науковий інтерес і є предметом дослідження вчених-кримінологів. Помітних результатів у вивченні означеної проблеми досягли О. М. Бандурка, А. М. Бабенко, В. М. Бесчастний, А. І. Богатирьов, В. В. Голіна, О. М. Гумін, Л. М. Давиденко, С. Ф. Денисов, О. М. Джуца, А. П. Закалюк, О. Г. Кальман, О. Г. Колб, Ю. Б. Курилюк, О. М. Литвинов, В. М. Трубников, Д. М. Тичина, В. О. Туляков, П. В. Хряпінський, Д. В. Ягунов та багато інших.

Проблеми злочинності серед осіб, які відбувають покарання, не пов'язані із позбавленням волі (перебувають на пробації), досліджували І. Г. Богатирьов, О. І. Богатирьова, В. М. Дрьомін, С. І. Халимон та інші. Напрацювання зазначених вчених мають велике значення для формування теоретичних засад кримінологічної науки, проте розвиток суспільних відносин, створення нових правових інституцій вимагає уточнення й актуалізації результатів досліджень. Саме це і підтверджує актуальність вивчення стану, рівня, динаміки та структури злочинності серед осіб, які перебувають на обліку уповноваженого органу з питань пробації.

Тож метою даної статті є аналіз стану, рівня, динаміки та структури злочинності серед осіб, які перебувають на обліку уповноваженого органу з питань пробації.

Злочинність, як стверджують криминологи, це відносно масове, історично мінливе, соціальне і кримінально-правове явище, що являє собою цілісну сукупність всіх злочинів (кримінальних правопорушень), вчинених на певній території за відповідний період часу [2, с. 55; 3; 4]. Ураховуючи зміни до національного законодавства в частині появи у ньому нових термінів «кримінальне правопорушення» та «кримінальний проступок», варто відмітити, що поняття «злочинність» включає в себе сукупність як злочинів, так і кримінальних проступків.

Це визначення містить ряд ознак, які потребують певного пояснення у контексті поставленого наукового завдання. Отже, під «відносною масовістю» необхідно розуміти те, що злочинність не є абсолютною, вона динамічна і залежно від суспільно-політичних факторів може зростати або знижуватися. Наприклад, початок воєнних (бойових) дій на території України у 2022 році мав значний вплив на рівень злочинності, окремі види якої суттєво знизилися, а інші зросли.

Соціальна обумовленість злочинності пояснюється тим, що злочинність існує стільки, скільки існує суспільство, саме передумовами виникнення цього негативного явища є соціум. Очевидно, що без суспільства злочинність неможлива. Жодному досвідцю, як свідчить історія, ніколи не вдалося досягти повної стандартизації людських вчинків і виключити вчинення антисуспільних діянь [5, с. 53].

Така ознака, як «історична мінливість», характеризує злочинність у різні періоди розвитку людства. Одні види злочинів зникають, інші з'являються.

Злочинності, як і будь-якому явищу, притаманні певні показники. Такими показниками є кількісні (стан, рівень, коефіцієнт, динаміка) та якісні (структура, характер, ціна, латентність).

Чиказька школа криминології для позначення показників злочинності використовує термін «crime data» – термін, що використовується для позначення різних джерел інформації про тенденції та моделі злочинності. Дані про злочини інформують нас про рівні різних видів правопорушень, де і коли вони відбуваються, а також про соціальні характеристики як правопорушників, так і жертв. Дані про злочинність є основним матеріалом, з яким працюють багато криминологів, наприклад, намагаючись пояснити, як і чому відбуваються певні злочини, чому певні типи соціальних суб'єктів з більшою чи меншою ймовірністю беруть участь у злочинній поведінці або чому загальний рівень злочинності може зростати або падати [6, с. 33].

Застосовуючи метод дедукції, спробуємо, використовуючи сукупність показників злочинності, здійснити аналіз стану, рівня, динаміки та структури злочинності серед осіб, які перебувають на обліку уповноваженого органу пробації. Ураховуючи те, що здійснити аналіз злочинності серед зазначених осіб за всіма показниками не можливо через відсутність апробованих методик, аналіз буде проведений лише за окремими показниками.

Спочатку коротко охарактеризуємо ці основні показники. Перший показник злочинності – це її стан – число вчинених кримінальних правопорушень (кримінальних проступків і злочинів) та осіб, що їх вчинили, на певній території за визначений період часу [5, с. 189; 7]. За основу візьмемо кількість осіб, які вчинили повторно кримінальні правопорушення, перебуваючи на обліку уповноваженого органу пробації у період нагляду (відбування покарання) та після його завершення на території України (за виключенням тимчасово окупованих територій) у межах доступного часового простору (залежно від наявності статистичних даних). У нашому випадку береться кількість осіб, які вчинили повторні злочини, адже з'ясувати достовірно кількість вчинених кримінальних правопорушень такими особами не є можливим (уповноважений орган пробації не веде такої статистики). Територіальна ознака стану злочин-

ності дасть можливість визначити адміністративно-територіальні одиниці, де цей показник є більшим чи меншим.

Другий показник злочинності – рівень або (коефіцієнт) – визначається із кількості кримінальних правопорушень, вчинених на тій чи іншій території з урахуванням числа мешканців на певний період часу [5, с. 57]. У нашому дослідженні ми використовуватимемо кількість вчинених кримінальних правопорушень особами, які перебувають на обліку уповноваженого органу пробації на 100 таких осіб. Коефіцієнт злочинів розраховуватимемо за формулою:

$$K. з. = \frac{3 \times 100}{N}$$

де 3 – кількість кримінальних правопорушень, вчинених особами, які перебувають на обліку уповноваженого органу пробації певного регіону (адміністративно-територіальної одиниці) за певний період часу (рік);

N – кількість осіб, які перебували на обліку уповноваженого органу пробації певного регіону (адміністративно-територіальної одиниці) за певний період часу (рік).

Коефіцієнти дозволяють порівняти інтенсивність кримінальних правопорушень у різних адміністративно-територіальних одиницях з різною кількістю осіб, що перебувають на обліку, а також у різні періоди. Вибір величини стандартної кількості населення залежить від чисельності жителів даної території, зручності сприйняття даного показника та його порівняння з аналогічними показниками в інших територіальних одиницях. Для великих територіальних одиниць (країна, область, велике місто) коефіцієнти розраховуються на 100 тис. населення, для середніх (район, місто) – на 10 тис., для невеликих (мале місто, мікрорайон в місті, селище тощо) – на 1 тис. [5, с. 57]. У нашому випадку для зручності розрахунків ми обрали величину 100 осіб, беручи до уваги той факт, що у певних регіонах кількість осіб, які перебувають на обліку, може бути меншою за 1000.

Третій показник злочинності – це її динаміка. Під динамікою злочинності розуміють її розвиток у часі (стан, рівень, структура). Динаміка злочинності – це криминологічна категорія, що означає зміни у стані, структурі, характері, географії злочинності, які відбувалися протягом певного періоду [5, с. 58].

У криминологічній науці із цією метою використовують карти злочинності. Використання карт злочинності має допомагати правоохоронним органам визначити тенденції злочинності (головним чином у містах), визначити ресурси там, де вони, очевидно, найбільше потрібні, і розподілити сили та засоби [6, с. 37].

Показники злочинності зазвичай аналізуються у русі, тобто динаміці. Ми спробуємо порівняти показники повторної злочинності серед осіб, які перебували на обліку кримінально-виконавчої інспекції та уповноваженого органу пробації у межах 15 років (за наявності доступних даних). Аналіз динаміки злочинності в науково-практичному значенні для діяльності уповноважених органів пробації має таку мету: отримати уявлення про зміну показників за попередній (минулий) період, виявити тенденції та закономірності цих змін; здійснити прогноз про майбутній можливий характер злочинності у найближчій перспективі; вирішити питання про необхідну кількість та якість персоналу уповноваженого органу пробації.

Четвертим показником злочинності є її структура, тобто співвідношення окремих видів кримінальних правопорушень в загальній їх кількості за певний період часу на визначеній території. Структура виразно говорить про те, що собою являє злочинність у конкретних умовах, якою є якість цього явища [5, с. 58]. Основними показниками структури злочинності є: співвідношення за ступенем їх тяжкості; співвідношення умисних та необережних; частка злочинності неповнолітніх та молоді; частка груп-

вої та організованої злочинності; співвідношення жіночої та чоловічої злочинності.

Таким чином, використовуючи наявний статистичний матеріал, спробуємо здійснити аналіз злочинності серед осіб, які перебувають на обліку уповноваженого органу пробації за чотирима показниками: стан, рівень (коефіцієнт), динаміка, структура.

Для з'ясування стану (повторної) злочинності серед осіб, які перебувають на обліку уповноваженого органу пробації, необхідно проаналізувати кількісний склад осіб, які перебували на обліку за роками.

Як видно з статистичних показників діяльності уповноважених органів пробації, у 2018 році на обліках уповноважених органів з питань пробації перебувало 56112 осіб. Це чотири категорії осіб, засуджені до громадських робіт, виправних робіт, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та звільнені від відбування покарання з випробуванням. Переважну більшість – 89% складають особи, звільнені від відбування покарання з випробуванням. Кількість вчинених правопорушень складає 2026, що відповідно дорівнює 3,61% від загальної кількості, що пройшли за обліками.

Стан повторних кримінальних правопорушень у 2019 році характеризується певним зменшенням. У 2019 році на обліку уповноважених органів пробації перебувало 56334 осіб (рис. 3), за цей період 1729 осіб вчинили повторні кримінальні правопорушення, що склало 3,1% від кількості осіб, які перебували на обліку, при тому, що кількість осіб, які пройшли за обліками, була на 222 особи більше.

Стан повторних кримінальних правопорушень у 2020 році характеризується зменшенням кількості осіб, які перебували на обліках уповноважених органів пробації у порівнянні з минулим роком на 2,6%, що становило 54889 осіб. Проте стан повторних кримінальних правопорушень характеризується відносним збільшенням і складає 3,18% або 1746 осіб.

У 2021 році характерним є збільшення кількості осіб, які перебували на обліку уповноважених органів пробації в середньому на 2,5 тис. осіб і склало 59023, тоді як кількість осіб, що вчинили повторні кримінальні правопорушення за цей період, становить 1541 або 2,6% від всіх, що пройшли за обліками.

Отже, підбиваючи проміжний підсумок щодо стану повторних кримінальних правопорушень, вчинених у 2018–2021 роках, слід звернути увагу на їх відносну стабільність, тобто відсутність неконтрольованого зростання, а у 2021 році навіть тенденцію до зниження на тлі збільшення кількості осіб, які перебували на обліку.

Здійсимо аналіз стану повторних кримінальних правопорушень за територіальною ознакою. Як зазначалося вище, за територіальною ознакою стану злочинності ми можемо визначити адміністративно-територіальні одиниці, де цей показник є більшим чи меншим. З'ясування цієї ознаки автоматично дає нам можливість визначити другий важливий показник злочинності – це її рівень або (коефіцієнт).

Аналіз повторних кримінальних правопорушень, вчинених особами, які перебували на обліку уповноваженого органу пробації упродовж 2018–2021 років, свідчить, що середній коефіцієнт повторних кримінальних правопорушень по Україні у 2018 році становив – 3,33, у 2019 – 3,00, у 2020 – 3,13 у 2021 році знизився до 2,52, середній коефіцієнт по країні за чотири роки склав 3 кримінальних правопорушення. Як бачимо, 2021 рік має найнижчий коефіцієнт інтенсивності повторних злочинів за період спостереження.

Водночас у деяких регіонах інтенсивність кримінальних правопорушень є вищою за середній показник. До таких областей належать: Запорізька – коефіцієнт інтенсивності злочинності за чотири роки склав 5,07 на 100 осіб, які перебувають на обліку; Івано-Франківська –

3,94; Луганська – 4,14; Полтавська – 5,47; Харківська – 4,17; Херсонська – 3,64.

Досліджуючи динаміку повторних кримінальних правопорушень, проведемо порівняння отриманих результатів із попередніми періодами. На жаль, у відкритому доступі відсутні достовірні статистичні дані щодо кількості осіб, які перебували на обліку у 2003–2007 роках, та кількості осіб, які вчинили повторні злочини у цей період. Тому ми звернулися до статистичних даних, наведених у дисертаційних дослідженнях. Так, С. І. Халимон у своєму науковому доробку наводить такі дані щодо осіб, які перебували на обліках у кримінально-виконавчій інспекції: 2003 рік – 297,3 тис., 2004 – 298,5 тис., 2005 – 316,5 тис., 2006 – 277,5 тис., 2007 – 253 тис.

Щодо повторних злочинів науковець наводить такі дані. У 2003 році повторно вчинили злочини – 2980 осіб, 2004 – 3210, 2005 – 3413, 2006 – 3288, 2007 – 3101 осіб [8, с. 4]. Застосовуючи формулу визначення коефіцієнта інтенсивності вчинення повторних кримінальних правопорушень, нами встановлено, що середній показник дорівнював 1,1 злочину на 100 осіб, які перебували на обліку, тобто сьогодні показник повторних кримінальних правопорушень є більшим у три рази, ніж до утворення в системі виконання покарань уповноваженого органу пробації.

На нашу думку, знайти обґрунтоване пояснення отриманим даним у межах цього дослідження не можливо. Єдине, що спадає на користь діяльності новоутвореного органу пробації – це зміна підходів до оцінювання ефективності уповноваженого органу пробації та більша відкритість у підрахунку показників повторності.

Також феноменальним, на нашу думку, є коефіцієнт інтенсивності повторних кримінальних правопорушень у таких регіонах, як Київська, Львівська, Одеська області. Насамперед це пояснюється тим, що зазначені регіони традиційно мають високий рівень злочинності. Так, середні показники коефіцієнтів злочинної активності осіб на 100 тис. населення, що фіксувалися в регіонах України за період 2001–2013 років у Київській області, склав 9,26, Одеській – 6,04, Львівській 3,7 [9, с. 452].

Отримані результати свідчать про негативні тенденції у динаміці вчинення повторних кримінальних правопорушень особами, що перебувають на обліку уповноважених органів пробації. Одним із чинників, які впливають на рівень повторних кримінальних правопорушень, може бути також перехід від милітаризованої системи уповноважених органів пробації до цивільної. Пострадянська ментальність і стереотипи асоціюють представника органу пробації у спеціальній формі з представником держави, а цивільна особа втрачає цей зв'язок. Цей аргумент на користь милітаризації системи виконання покарань, але привід розробити спеціальну уніформу, яка даватиме можливість виокремлювати представників уповноважених органів пробації із загального середовища.

Збільшення рівня вчинення кримінальних правопорушень також викликано тим, що штатна чисельність підрозділів уповноважених органів пробації не відповідає визначеним законодавством нормативам.

Законами України «Про чисельність Державної кримінально-виконавчої служби України» [10] та «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [11] визначено загальну чисельність персоналу кримінально-виконавчої інспекції (а з 2015 року уповноважених органів пробації) у розмірі п'яти відсотків кількості осіб, які перебувають на обліку. Штатна чисельність персоналу кримінально-виконавчої інспекції, встановлена на рік, залишається незмінною протягом року незалежно від зміни чисельності осіб, які перебувають на обліку. Перегляд персоналу уповноважених органів пробації здійснюється на початку року з урахуванням фактичної чисельності осіб, які перебували на обліку за минулий рік. У 2018–2021 роках штатна чисельність підрозділів

пробації визначена на рівні 3440 штатних одиниць. Отже, штатна чисельність є незмінною вже близько п'яти років.

За даними Державної установи «Центр пробації» станом на 01.01.2019 фактична чисельність персоналу становила 3123 особи, з яких 2040 атестованих співробітників та 1083 працівників, які працювали за трудовим договором [12].

Як бачимо, некомплект персоналу складає у середньому 9% від штатної чисельності, найбільший некомплект серед працівників, які працюють за трудовим договором, – 238 одиниць (17,3%).

У наступному році фактична чисельність персоналу становила 3129 осіб, з яких атестованих 1846 осіб та 1436 працівників, які працювали за трудовими договорами. Некомплект також становив 9% від штатної чисельності персоналу, атестованих працівників – 71 та працівників, які працювали за трудовим договором, – 240 одиниць [13].

Станом на 01.01.2021 фактична чисельність персоналу становила 3354 особи, з яких атестованого персоналу – 1757 осіб та 1597 осіб, які працювали за трудовим договором. Загальний некомплект протягом звітного періоду в середньому становив 6–9 відсотків і станом на 01.01.2021 складав 228 одиниць (6,6%). За цей період спостерігається тенденція до збільшення штатних посад персоналу, який працює на умовах договору [14].

Співставлення кількості осіб, які перебували на обліках уповноважених органів пробації, та штатної чисельності свідчить, що вона була затверджена навіть більшою, ніж передбачав Закон України «Про чисельність Державно-кримінально-виконавчої служби України». Саме тому некомплект персоналу у кількості від 6,9% утримувався, щоб не перевищувати вимогу у 5%. Проте необхідно звернути увагу, що нами не враховується адміністративно-управлінський персонал уповноважених органів пробації, який не виконує функцій нагляду та виконання покарань. Шляхом експертних опитувань ми встановили, що адміністративно-управлінський персонал (керівна ланка) філії ДУ Центру пробації в областях складає близько 10% штатної чисельності уповноважених органів пробації.

Питання визначення оптимального обсягу справ і робочого навантаження для персоналу служби пробації є непростим не лише для України. Наприклад, в Англії це питання піднімається ще із 70-х років, оскільки уряди постійно прагнули узгодити конкуруючі цілі максимальної ефективності та співвідношення ціни та якості державних коштів, витрачених на пробацію. У різних юрисдикціях існують дуже різні моделі пробації. У європейських країнах співвідношення умовно засуджених на окремого співробітника коливалось від 4,7; у Норвегії до 240,1; у Греції із середнім коефіцієнтом 32,8. Співробітники служби пробації вже давно переконані, що велика кількість справ впливає як на рівень рецидивів пробації, якими вони керують, так і на їхнє власне благополуччя. Наприклад опитані офіцери пробації Канади (94,2%) не погодилися з твердженням про те, що кількість випадків або частота контактів не впливають на громадську безпеку. Так само 86% офіцерів умовно-дострокового звільнення в установах і 87% офіцерів умовно-дострокового звільнення в громаді в тому ж опитуванні вважали, що їхнє робоче навантаження впливає на психологічне чи фізичне здоров'я [15, с. 140].

Офіцери пробації Каталонії, особливо групи, відповідальні за користувачів послуг, які виконують неоплачувану роботу, також скаржаться на високу завантаженість справами та збільшення кількості управлінських завдань, які вони сприймають як перешкоди для встановлення якісних стосунків та більш ефективного виконання покладених обов'язків [16, с. 27].

Отже, враховуючи некомплект персоналу уповноважених підрозділів пробації, біля 9%, а також 10% адміністративно-управлінського персоналу, біля 2800 осіб здійснювали безпосередньо виконання покарань та організацію

нагляду за підобліковими особами. Зважаючи на ці показники, середньорічне навантаження на одного інспектора складало біля 20 осіб, при цьому ми не враховуємо навантаження, пов'язане зі здійсненням пенітенціарної пробації. У середньому на рік уповноважені органи пробації обробляють біля 12000 запитів установ виконання покарань щодо можливості проживання, працевлаштування, соціального патронажу тощо [17].

У цьому контексті становлять інтерес результати дослідження, проведеного колективом авторів з Великобританії, які дійшли висновку: існують певні докази з методологічно надійних досліджень того, що чим менша кількість справ про пробацію, тим менший рецидив злочинності, хоча немає надійних доказів того, що менша кількість справ зменшує повторне вчинення злочину, де повторне вчинення розуміється як засудження за нові злочини, на відміну від технічних порушень чинного наказу про пробацію. Однією з ключових проблем є те, що менша кількість справ, природно, призводить до більшого контакту з умовно засудженими, і це може збільшити ймовірність більшого виявлення будь-яких порушень чи порушень умов нагляду [15, с. 154].

Визначення оптимальної штатної чисельності персоналу уповноважених органів пробації повинно здійснюватися з урахуванням низки факторів: частота контактів, складність випадку; категорія клієнта пробації, компетентність персоналу (наявність значного практичного досвіду, місце розташування клієнта пробації тощо).

Структура повторної злочинності осіб, які перебувають на обліку уповноважених органів пробації, характеризується так. Упродовж чотирьох років спостереження, 90–93% повторних злочинів вчинено особами чоловічої статі. Такі результати цілком відповідають статистичним даним щодо співвідношення жіночої та чоловічої злочинності.

Результати вивчення особових справ осіб-рецидивістів, які вчинили новий злочин, перебуваючи на обліку в кримінально-виконавчій інспекції, проведеного С. І. Халимоном у 2004–2007 роках, показують майже аналогічні результати: чоловіків було 89,9%, жінок 10,1% відповідно [8, с. 213]. Тобто така тенденція є незмінною упродовж останніх 15–17 років. Співвідношення чоловіків та жінок не має особливої відмінності і в Іспанії, наприклад, клієнтами пробації в Каталонії є 92% – чоловіків, а 8% – жінок [16, с. 28].

Співвідношення дорослих і неповнолітніх осіб, які вчинили повторні кримінальні правопорушення, виглядає так. Від загальної кількості вчинених повторних правопорушень частка неповнолітніх осіб склала у 2018 році – 3,06%, у 2019 – 3,3%, у 2020 – 4,11%, у 2021 – 2,71%. У попередні роки цей показник був значно вищим і досягав 15% від всієї сукупності осіб, які вчиняли повторні злочини [8, с. 129].

Однією із ознак суспільно-небезпечності кримінальних правопорушень є вчинення їх у складі групи. За чотири роки спостереження у середньому 13,4% повторних кримінальних правопорушень вчинено у складі групи.

За ступенем тяжкості повторні кримінальні правопорушення виглядають так. При вивченні ступеня тяжкості вчинених повторних кримінальних правопорушень встановлено, що 13–14% – це кримінальний проступок, 36–38% – нетяжкі злочини, 36–44% – тяжкі злочини, 3% – особливо тяжкі злочини. Повторних особливо тяжких злочинів у 2019–2021 роках тримається у межах 51–55 злочинів (3%), суттєво знизившись з 2018 року з 288 злочинів (13,7%).

Отримані нами результати виглядають досить оптимістично. Для порівняння, у Литві кількість звернень до судів щодо скасування умовного покарання у 2016 та 2017 роках, порівняно із 2015, зросла на 37% та 40% відповідно. Незважаючи на те, що суди відхилили

більше половини звернень, 3252 особи були засуджені до позбавлення волі через порушення умов пробації за ці 7 років, тобто у середньому 464 особи на рік. Середня кількість осіб, які відбувають покарання і перебувають на обліку органів пробації Литви, за останні три роки складала 14903 особи [18]. Тобто 3,11% осіб від загальної кількості були поміщені у місця позбавлення волі за порушення умов пробації. Якби суди задовольняли всі подання офіцерів пробації, то відсоток тих, кому замінили пробацію на позбавлення волі, був би у 2-3 рази вищим.

Підбиваючи проміжні підсумки проведеного дослідження, необхідно констатувати, що на жаль в Україні не сформовано належної системи статистичної звітності, яка давала б можливість проводити глибокий аналіз повторної злочинності, що, своєю чергою, допомагало б знайти відповідь на питання: наскільки ефективна пробація? Незважаючи на перманентні реформи у сфері виконання покарань – створення окремого уповноваженого органу з питань пробації, доводиться стверджувати, що на сьогодні в Україні фактично не існує єдиної державної політики щодо протидії вчиненню кримінальних правопорушень особами, які перебувають на обліку уповноважених органів пробації. Незважаючи на наявні недоліки, інститут пробації безперечно є доволі цікавим і перспективним для України, цілісна концепція його запровадження дозволить значно вдосконалити роботу як органів виконання покарань, так і кримінальної юстиції взагалі [19, с. 134].

Результати аналізу стану, рівня, динаміки та структури повторних кримінальних правопорушень серед осіб, які перебувають на обліку уповноваженого органу з питань пробації, засвідчують, що питома вага таких кримінальних правопорушень у загальній структурі злочинності за 2018–2020 роки у середньому становить 0,32%.

Констатуємо відносну стабільність повторних кримінальних правопорушень упродовж 2018–2021 років, тобто відсутність неконтрольованого зростання, а у 2021 році навіть тенденцію до зниження на тлі збільшення кількості осіб, які перебували на обліку. Середньорічний коефіцієнт повторних кримінальних правопорушень склав 3,1%.

Ряд регіонів України відрізняються інтенсивністю кримінальних правопорушень серед підоблікових осіб: Запорізька область – 5,07 на 100 осіб, Івано-Франківська область – 3,94, Луганська – 4,14, Полтавська – 5,47, Харківська – 4,17, Херсонська – 3,64. Порівнюючи із статистичними даними минулих років, з'ясовано, що середній показник інтенсивності повторних злочинів у 2004–2007 роках дорівнював 1,1 злочину на 100 осіб, тобто сьогодні показник повторних кримінальних правопорушень є більшим у три рази, ніж до утворення в системі виконання покарань уповноваженого органу пробації. Для того, щоб знайти більш достовірні пояснення збільшення показника інтенсивності, необхідно сформулювати якісну систему формування статистичних даних, а також розробити належну методологічну базу дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бесчастний В. М. Кримінологічний аналіз стану злочинності в Україні. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 1. С. 207–213.
2. Злочинність. Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 2: Д–Й. 744 с.
3. Курс кримінології: Загальна частина: Підручник: у 2-х кн. / О. М. Джужа, П. П. Михайленко, О. Г. Кулик та ін.; за заг. ред. Джужа О. М. Київ: Юрінком-Інтер, 2001. 352 с.
4. Кримінологія: Загальна та Особлива частини. Підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман, О. В. Лисодєд / За ред. І. М. Даньшина. Харків: Право, 2003. 352 с.
5. Кримінологія: підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, В. В. Чернеї, С. С. Чернявський та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Чернея; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужі. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 612 с.
6. Martin O'Brien, and Majid Yar. *Criminology: the key concepts*. Routledge is an imprint of the Taylor & Francis Group. 2008. P. 219.
7. Методика кримінологічного аналізу злочинності в Україні / за заг. ред. О. М. Джужі. Київ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2006. 190 с.
8. Халимон С. І. Запобігання злочинам серед осіб, які перебувають на обліку в кримінально-виконавчій інспекції: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08, Дніпропетровськ, 2008. 254 с.
9. Бабенко А. М. Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання: дис. д-ра юрид. наук. 12.00.08. Запоріжжя, 2015. 515 с.
10. Про чисельність Державної кримінально-виконавчої служби України: Закон України № 1526-III від 02.03.2000: База законодавства Верховної Ради України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1526-14#Text> (дата звернення 20.10.2022)
11. Про Державну кримінально-виконавчу службу України Закон України: Закон України № 2713-IV від 23.06.2005. *Відом. Верхов. Ради України (ВВР)*, 2005. N 30. Ст. 409.
12. Огляд результатів діяльності державної установи «Центр пробації» за 2018 рік. Київ, 2019. 70 с.
13. Огляд результатів діяльності державної установи «Центр пробації» за 2019 рік. Київ, 2020. 56 с.
14. Огляд результатів діяльності державної установи «Центр пробації» за 2020 рік. Київ, 2021. 56 с.
15. Fox, S., Harrison, J., Hothersall, G., Smith, A., & Webster, R. A Rapid Evidence Assessment of the impact of probation caseloads on reducing recidivism and other probation outcomes. *Probation Journal*, 69(2), 2022. 138–158. URL: <https://doi.org/10.1177/02645505211025595>
16. Vasilescu, C. Probation officers working with women offenders in the community: Evidence from Catalonia. *Probation Journal*, 69(1), 2022. 24–44. URL: <https://doi.org/10.1177/02645505211070087>.
17. Огляд результатів діяльності державної установи «Центр пробації» за 2021 рік. Київ, 2022. 103 с.
18. Prison Department under Ministry of Justice of the Republic of Lithuania (2013-2019) Reports on the number of persons under the supervision of the Lithuanian Probation Service. Available at: URL: http://kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html (accessed 15 november 2022)
19. Виноградова С. О. Гуманізація системи виконання покарань в умовах євроінтеграційних процесів: дис. кан. юрид. наук. Дніпро, 2019. 202 с.